

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐԾՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 43.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՆՈՅՆԵՐԵՐ 29, 1890

ԹԻԻ 48.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Աւետարան» 1891 Տարւոյ	377
«Քանի որ Դեռ կը խօսէին»	377
Մահուան Զորին Մէջ Լոյս	378
«Ուր են Ձեր Հայրերը»	379
Երկրաբանական Նոր Կարոյք	380
Թղթակցութիւնք	
Լոստոնքեան Կամականի	380
Երախտ	381
Իննսուհի Տարեկան Երեւոյն Մը Խորատ	
Ներք	382
Նամակ Մուշէ	382
Հանգէս Քաղաքական	383
Արժէք Դրամոյ	384

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար 1 1/2, վեց ամսեայն՝ 3/4, Մեծիտիկէ, կանխիկ, եւ հատը 30 փարս: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ բնագրատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնք պարտին ուղղորդել առ Մ. Ս. Պարսնըմ, Ամերիկացի Խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միտիոնարաց Ընկերութեան կողմէն է, ձ. Ք. Կրիւն, ԱՐՏՈՆՍԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐՈՒՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ

«ԱՒԵՏԱՐԱՆ» 1891 ՏԱՐԻՈՅ

Նպատակ չունինք ու եւ է էական փոփոխութիւն մտածանել մեր թերթին մէջ, եւ կը թողունք որ թերթը իրեն համար վկայէ: Կը յուսանք թէ անոնք որ հրահանգուած եւ օգտուած են Աւետարանէ, դարձեալ սիրով պիտի ընդունին զայն: Բոլոր անոնք որ կրնան կարգաւ եւ հասկնալ լրագիր, պարտին կենաց պիտոյից մին համարիլ զայն: Բարեկամս, եթէ չհագ նուազած է, խնայողութիւնդ մի՛ սկսիր թերթ առնել զադրելով: Թերթ մը առ որպէս զի միտքդ անդորոթեան մէջ չլինայ, աշխարհի ուշիմ քաղաքացի մը լինիս, գիտնաս թէ ինչ կ'ընէ ներկայ սերունդը եւ ընդարձակեալ կենացդ եւ համակրութեանդ շրջանակը:

Կը ջանանք ըստ կարելոյն ամէն շաբթու մեր անձուկ էջերու մէջ նիւթոց այնպիսի զանազանութիւն մը ունենալ որ մեր ընթերցողը ըստ ամենայնի գոհ մնան: Կը ջանանք հաւաքել արտաքին եւ ներքին կարեւորագոյն լուրերը, հաղորդել մեծագոյն քաջագործութիւններն ի գիտութեան եւ հնարքները, եւ տալ կենսագրական եւ բնագրական շահեկան յօդուածներ: Եւ չենք մոռնար թէ մեր բոլոր ընթերցողը կը ճամբորդին դէպ ուրիշ աշխարհ մը. եւ

մեր կրօնական յօդուածներով նպատակ ունինք խոնարհարար օգնել նոցա որպէս զի պատրաստուին այդ աշխարհին համար: Եւ զրդել զնոսա որպէս զի ջանան ուրիշներն եւս պատրաստել: Կը յուսանք թէ դալ տարի կարող պիտի լինինք աւելի կանոնաւորութեամբ հաղորդել կրօնական լուրեր: Եւ զոնութեամբ պիտի ընդունինք գործնական նիւթոց վրայ այնպիսի հարցումներ որք մեր խմբագրական յօդուածոց համար նիւթեր կը թելադրեն:

Մեր պայմանք պիտի մնան ըստ առաջնոյն: Տարեկան բաժանորդագրութեան գինն է շաբթական Աւետարանի համար 30 դահեկան, եւ Տալոյ Աւետարանի համար 6 դահեկան: Երբ մէկ հասցէի զրկուած թերթերուն արժէքը 100 դահեկանէ աւելի է, 10 առ հարիւր զեղչ մը կը լինի: Բայց կը զգանք թէ իրաւունք ունինք այս կէտին մէջ փոփոխութիւն մը մտածանել: Յարգեալ թէ մէկը ապապէս, զոր օրինակ, 3 շաբթական եւ 1 ամսական Աւետարան, կը վճարէր 96 դահեկան, մինչ եթէ 3 շաբթական եւ 2 ամսական Աւետարան ապապէս, վճարելի դուրսէն 10 դահեկան կը զեղչէր եւ միայն 92 դահեկան կը զրկէր մեզ: Այսինքն մենք նմա կը հատուցանէինք 4 դահեկան 1 ամսաթերթ աւելի ապապէս պրած լինելուն համար: Այժմ սա կանոնը կը դնենք որ յայնժամ միայն զեղչ կը լինի երբ մէկ զրկուած ստակը գէթ 100 դահեկան է: Եթէ մէկ հասցէի զրկուած թերթերուն գինը 500 դահեկան է, ըստ առաջնոյն ձրի թերթ մը պիտի զրկենք:

Պարտիմք չեշտել սա կէտը թէ երբ բաժանորդք իրենց բաժանորդագիրը կը վճարեն նամակագրութեամբ՝ պարտին մէկ օրինակ Աւետարանի համար 30 դահեկանի նամակագրութեամբ զրկել: Որովհետեւ մենք մեծ քանակութեամբ նամակագրութեամբ կը գնենք, 1 մեծիտիկէի փոխարէն 20 հատ մէկ դահեկաննոց նամակագրութեամբ կ'ընդունինք, վասն որոյ չենք կրնար 28 1/2 դահեկանի նամակագրութեամբ ընդունիլ իւրեւ թերթին ամբողջ գինը:

Կը խնդրենք մեր այն թղթակիցներէն որ հրահանգիլ եւ օգտակար ըսելիք մը ունին, իրենց յօդուածներով օգնել մեզ, եւ շնորհակալ ենք անոնցմէ որք այս տարի մեզ յօդուածներ գրեցին: Եւ եթէ այնպիսիք որ մեր թերթը օգտակար կը համարին, յանձնարարեն զայն իրենց բարեկամաց եւ ջանան ընձգարակել նորա շրջաբերութիւնը, մեծապէս երախտագէտ պիտի կացուցանեն զմեզ:

«ՔԱՆԻ ՈՐ ԴԵՌ ԿԸ ԽՈՍԵՒՆ»

Ներկայ դարուս սկիզբները Միացեալ Նահանգաց Մասաչուսէց Նահանգին քաղաքներէն միոյն մէջ կը բնակէին երկու բարեպաշտ ամուսինք որք մեծ հոգ ունէին Աստուծոյ գործին համար: Այդ քաղաքին եկեղեցւոյ շաբթական աղօթից ժողովները տեղի կ'ունենային յետ միջաւոր. բայց այդ եւ կին մինչեւ խոտ կամ յորեն հնձելու ժամանակ, երբ ագարակին մէջ յոյժ զբաղեալ կը լինէին, միշտ ներկայ կը գտնուէին այս աղօթից, եւ անսնելով իրենց քրիստոնէեայ քոյրերը եւ եղբայրները՝ կ'ուրախանային: Ամբան ջերմութեան եւ ձմրան ջուրտին մէջ կառքով կ'երթային բլրոց վրայէն. եւ այս պարտականութիւնը կատարելը զոհողութիւն կամ բեռ մը չէին համարեր, այլ օրհնութիւն եւ առանձնաշնորհութիւն մը կը համարէին:

Ընտանեաց մայրը ագարակատիրոջ մը կ'ինը լինելով՝ մեծ տան մը հոգը իւր վրայ առնէր եւ միշտ զբաղեալ էր: Վասն որոյ առանձին աղօթից ժամանակ գտնելու համար սովոր էր արշալոյսէն առաջ ելնել: Կարծես թէ հոգւոց փրկութեան համար աղօթելու պարտքը միշտ իւր վրայ կը ծանրանար: Մասնաւորապէս անդամ մը ամբան մէջ իւր սիրտը այնչափ դրաւուած էր առ Աստուած աղօթք ընելով որ հազիւ կ'իմանար թէ իւր շուրջը ինչ տեղի կ'ունենար: Եւ սակայն երբեք զանց չէր ընէր իւր առօրեայ պարտականութիւնները: Օրուան ամէն վայրկեանին մէջ իւր առանձին գործերով կը զբաղէր եւ այսպէս ամէն ինչ ըստ սովորականին կը կատարուէր, բայց իւր հոգին ջերմեւունքութեամբ լեցուած կը լինէր, եւ դիւշեր եղած ժամանակ կը տեսնէր թէ մինչ ինչ իւր փրկչին հետ հաղորդակցութիւն կ'ընէր, իւր գործերը կը կատարուէին, թէ եւ չէր դիտեր թէ ինչպէս:

Այս աստուածապաշտ կ'ինը եւ եկեղեցւոյ ուրիշ քոյրերէն մին տարի մը կամ երկու տարի յետոյ միացան որպէս զի ամէն առաւօտ կանուխ՝ ժամ մը աղօթք ընեն եկեղեցւոյն եւ քաղա-

քին մէջ արթնութիւն մը յառաջ բերելու համար: Քանի մը շաբաթ շաբաթանակեցին «կանուխ ելլել արշալուսին» աղօթելու համար, և նոյն իսկ քանի որ դեռ կը խօսէին Աստուած լսեց իրենց ձայնը: Քաղաքին հեռաւոր մասերէն միոյն մէջ սկսաւ կրօնական արթնութիւն մը որմէ ետքը Հոգւոյն Սրբոյ պարգևները առատօրէն թափուեցան, և Աստուծոյ տան մէջ բաղմամբ հոգիներ ժողովեցան:

Այս «սուրբ կանայք» երկար ժամանակէ ի վեր հանգչած են իրենց գործքերէն, բայց իրենց սերունդէն եղողներ կ'ապրին նոցա յիշատակը պատուելու: Այն եկեղեցին, որում անդամակցած էին այս կանայք, տակաւին օրհնութիւն մ'է հասարակութեան. ուրիշ եկեղեցիներ ելած են անկէ, և այդ եկեղեցիէն ելած են արք և կանայք որոց կեանքը նպատած է «ուրախացնելու մեր Աստուծոյն քաղաքը»: Այս ժամանակաց մէջ երբ հաւատքը երբեմն տարակուսանայ ներքեւ կը ձգուի, օգտակար է յիշել և պատմել աղօթող աղօթից այսպիսի օրինակներ: Աստուած իւր գթութեամբ թափէ այսպիսի «շնորհաց և աղօթից հոգի մը» իւր ժողովրդեան սիրտերը զօրացունելու և վերականգնանացունելու, աւերակ եղած տեղերը նորոգելու, և իւր փառաւոր դարուստը փութացունելու համար:

ՄԱՀՈՒՄ. ՋՈՐԻՆ ՄԷՋ ԼՈՅՍ (Պատ. Հարրի)

Երբ Լուդովիկոս Ժ. իւր մահուան անկողնոյն մէջ պառկած էր, ըստ իւր շուրջը գտնուողներուն, «ինչո՞ւ կուլար կը կարծէիք թէ յաւիտեան պիտի ապրէի»: Քիչ յետոյ ըսաւ, «Կը կարծէի թէ մեռնիլը աւելի դժուար պիտի լինէր»: Տր. Հընթըր ևս զուարթ դրացմամբ մեռաւ, և իւր վերջին խօսքերն էին, «Եթէ դրիշ գործածելու չափ կարողութիւն ունենայի, պիտի դրէի թէ որչափ դիւրին և հաճելի է մեռնիլը»: Տր. Սլանտըր այնչափ բերկրեցաւ, երբ զգաց ձեան մէջ սաստիկ ցուրտէն իւր սառելը, որ միշտ կը զայրանար իւր ազատարարներուն դէմ: Քանի՞ քան պըրիի հանգստեալ նախորդ արքայիս կոպուր իւր հոգեւոր ժաման մէջ հանգարարօրէն սա դիտարկութիւնն ըրաւ. «Վերջապէս, յիշուի մեծ բան մը չէ»: Մահուանէ անմիջապէս կամ քիչ առաջ ըստած ուրիշ հարիւրաւոր խօսքեր կրնայինք ի վկայութիւն բերել ապացուցանելու Պլինիոսի հետագայ դիտարկութեան ճշմարտութիւնը. «Հոգւոյն մեկնումը յաճախ առանց ցաւոյ տեղի կ'ունենայ, երբեմն մինչև իսկ հաճոյալի կերպով»: Սակայն մարդ մը կը մեռնի. Սակայն վայրկեան մարդ մը կը ծնի:

Այս դէպքերուն առաջինը, մահաւանդ երբ մեռնողը ծերունի է, երկրորդին չափ բնական է. ուրեմն ինչո՞ւ խորհելու ենք թէ անպատճառ երկրորդն աւելի ցաւ պիտի ազդէ: Արդարեւ եթէ մարդոց ոմանք միայն մեռնէին և այլք չմեռնէին, յայնժամ մահը յոյժ ազետալի չարիք մը պիտի լինէր. բայց որովհետեւ ամէն մարդ մահկանացու է, մահը չարիք մը չէ: Ամէն անգամ որ առամնաբոյժի մը դիմած եմ, միշտ նորա պաշտօնասէնէն կէն մեկնած եմ ցաւելով որ աւելի կանուխ դիմած չէի նմա: Ահաւոր որոյ համար կը վախճայի թէ պիտի հանուէր, կամ այնչափ փոտած չէր լինէր և զայն լեցունել կու տայի, և կամ եթէ հանուէր իսկ, գործողութիւնը այնչափ կարճ կը տեւէր, և ահապի ցաւէն ազատելու այնչափ հաճոյք կու տար ինձ որ կը զարմանայի թէ ինչո՞ւ համար խորշած և վախցած էի երթալ այն մարդուն որ այսպէս բարեկամութիւն ցոյց տուաւ ինձ: Այս փոքր օրինակին համեմատ կարելի չէ՞ որ նոյն հաճոյական զարմանքն ունենանք նաեւ երբ կը մեռնինք. կարելի չէ՞ որ դանկնք թէ մեռնիլը մեր ակնկալածին չափ դժուար չէ: Նա, որ հոգեւոր եղողներու քով դառնում է, անշուշտ տեսած է թէ ընդհանրապէս մեռնիլը դժուարին չէ, կամ դէժ ոչ սովորաբար կարծուածին չափ: Շատեր, մինչև իսկ այնպիսիք որ բնական մահուամբ չեն մեռնիր, ինչպէս պատերազմի դաշտի զինուորները, մահուան ժամանակ հանգստութիւն և խաղաղութիւն կը ցուցնեն: Կ'ըսուի թէ անասուն մը դիշտալի դաղանի մը ճանկերուն ներքեւ ինկած ժամանակ ընդարմացում մը կ'ունենայ: Լիվինիս թըն ևս անգամ մը այս փորձառութիւնը ունեցաւ առիւծի մը ճանկերուն տակ դառնում ժամանակ. նոյնպէս թերևս գթած Նախախնամութեան մէկ տնօրինութեամբ վերջին թշնամին իւր զոհին վրայ յարձակած ժամանակ թըմբեցուցիչ աղօթելութիւն մը յառաջ կը բերէ անոր վրայ: Արդարեւ մենք, որ զմեզ քրիստոնեայ կ'անուանենք և կը դառնանք, պէտք չէ որ մահէն վախանանք Սոկրատէ աւելի որ ապրեցաւ յառաջ քան զգալուստն այն Էսկին որ իւր Աւետարանով կեանքը և անմահութիւնը ի լոյս բերաւ: Երբ Սոկրատ իւր մահուան վճիռն ընդունեց, ըսաւ դատաւորաց որպէս զի մահուան նկատմամբ երկիւղ մը չունենան, և վստահ լինին թէ արդար մարդ մը ապրի կամ մեռնի չարիք չկրնար տեսնել:

Անգամ մը ճարտար բժիշկ մը այսպէս ըսաւ ինձ. «Դուք կ'ընդհանրապէս մեծ մեծ կը դործէք զմարդիկ վախցունելով մեռնելէ: Պարտիմք յաւէտ ուսուցանել նոցա որպէս զի զմահ հո-

մարին իրենց լաւագոյն բարեկամը»: Հարկաւ ես պատասխանեցի այդ բժիշկին որ ոչ թէ եկեղեցականը, այլ մարդոյ խիղճն է որ կը վախցունէ զնա մեռնելէ, և մեր պաշտօնն է ցուցնել զնա որ եկաւ ազատել «զանոնք որ մահուան վախովը միշտ ծառայութեան մէջ կ'ապրէին»: Այս անձը դարմանող բժիշկներէն իմացայ թէ նա, որ առողջութեան ժամանակ այնչափ քաջութեամբ կ'ըսէր թէ մահը մարդոյ լաւագոյն բարեկամն է, սաստիկ վախցած էր մեռնելէ՝ իւր վերջերս ունեցած մէկ հիւանդութեան միջոցին:

Մահուան խայթոյր մեղքն է: Ի՞նչ է մեռնիլը: Ի՞նչպէս պիտի մեռնինք: Ե՞րբ պիտի մեռնինք: Սրբա այնպիսի հարցումներ են որոց պատասխան չենք կրնար տալ: Այստի միայն դիտենք թէ մեղմէ ամէն մէկը վաղ կամ անադան պիտի անցնի դերեզմանէն և մահուան դռնէն: Եւ ամէն մարդ առանձին պիտի անցնի այդ դռնէն: Այո, մինչև իսկ տկարագոյն անձը, զոր վայրկեան մը չենք կրնար առանձին թողուլ, պարտի բաժնուիլ այս բաղմազբաղ աշխարհէն և երթալ մեծամանութեան կողմը՝ առանց աշխարհային բարեկամաց ո՛ր և է օգնութեան: Երանի՜ թէ ամէն ոք կարող լինէր մահուան շուրի ձորէն անցած ժամանակն ըսել. —

Մահուան շուրին ալ ձորին մէջ քալեմ, Չարէն չեմ վախնար ու վախնալու չեմ. Քանզի, ո՛վ Տէր, դուն միշտ ինձի հետ ես, Եւ գաւազանովդ կը մխիթարես:

Սիրելի ընթերցողք, դուք և ես չուտով պիտի մեռնինք. բայց դժուար պիտի չգայ մեզ մեռնիլը եթէ հաւատք ունենանք նման այն Նոր Զեւանտացի ցեղապետին որ իւր չափահասութեան ժամանակ քրիստոնէութեան դարձած և միշտ ուղղութեամբ քալած լինելով՝ մահուան անկողնոյն մէջ իւր շուրջը ժողովել տուաւ իւր ընտանեաց անդամները և բարեկամները, որոց ոմանք քրիստոնեայ և ոմանք հեթանոս էին. նա անկողնոյն մէջ նստելով սկսաւ երգել իւր հայրենեաց հին երգերէն մին զոր սորված էր երկառապարդութեան ժամանակ՝ դարձի դալէն առաջ: Այս երգը գրուած էր աղջկան մը վրայ որ ունէր տարփածու մը, հաւատարիմ տարփածու մը: Աղջկը բազում տարիներէ հետէ տեսած չէր զերկառապարդն, որ հեռաւոր ծովուց վրայ ճամբորդելու գացած էր, և որոշեց փնտռել զնա և անոր հետ ընկերանալ: Եւ այսպէս Նոր Զեւանտացի ցեղապետը երգեց այդ աղջկան ճամբորդութեան վրայ՝ այն խօսքերով զորս շատ լաւ գիտէին իւր շուրջը եղողները, բայց այդ խօսքերուն տարով նոցա հասկցածէն շատ աւելի խորին նշանակութիւն մը. վստահ չէին որ տեսնան թէ լքեալ աղջկան օրինա-

կաւ ցեղապետը կ'ուզէր հասկցունել իւր հոգին որ իւր վերջին երկայն ճամբը որդւթութիւնը պիտի ընէր, և տարիաժուին օրինակաւ այն օրհնեալ փրկիչը որոյ հետ միանալ կը յուսար անձանթ ծովուն մէջ։ Մահամերձ Զեյնալային երգեց թէ ինչպէս աղջիկը իւր դիւրաբեկ նաւակով ճամբորդեց մութ գետէն վար։ Ինչպէս սրացաւ դէպի վար փրկարկից յորձանքներէն։ Ինչպէս սեպածե ժայռեր իւր երկու կողմը կը պատէին։ Ինչպէս մութ գետէն անցնելով հասաւ ընդարձակ ծովը, և տակաւին չէր վախնար, վասն զի որչափ յառաջ կ'երթար՝ այնչափ աւելի կը խորհէր իւր յաւիտեանս սիրած երիտաւարդին հետ լինելու վրայ։ Այսպէս երգելով, և հին հեթանոսական երգը Աւետարանի լուսով այսպէս այլախոսելով՝ ֆրիստոնեայ ցեղապետը բաժնուեցաւ այս աշխարհէն։

«ՈՒՐ ԵՆ ԶԵՐ ՀԱՅՐԵՐԸ»
[Խմբագրական]

Ընթերցողաց ներողութիւնը կը խնդրենք որ այս անգամ պիտի խօսինք անձնական վշտի մը մեզ թելադրած նիւթոյն վրայ։ Անցեալ շաբթու ընդունեցինք մեր հօր մահը դուժող նամակը։ Չենք կրնար խորհիլ թէ նորա մահը տարածում էր, վասն զի մեր հայրը ծնած էր 1797ին և 22 օրէն իւր իննսունեւերորդ տարին պիտի լրացունէր։ ո՛չ ալ կրնանք նորա այս աշխարհէն մեկնիլը կսկիծի պատճառ մը համարիլ, վասն զի թէեւ յոյժ զօրաւոր կազմ մը ունէր, սակայն վերջին ամսոցս մէջ ֆիզիքայէս և մտաւորապէս յոյժ տկարացած էր։ Սիրասուն զաւակներ մեծ գործով խնամք կը տանէին նմա, բայց այդ աղայոց մայրը 35 տարի առաջ առնուած էր իրմէ, և իրեն համար բարեբաղդութիւն մ'էր վերստին միանալ նմա այն երկրին մէջ, ուր չէր այլ ևս հիւանդութիւն և ծերութիւն։

Եւ սակայն աշխարհի վրայ առանց հօր մնալու նոր փորձառութիւնը յառաջ կը բերէ վիշտ մը զոր մեր ընթերցողաց շատերն արդէն ունեցած են։ Մեր խօսքը կ'ուզէր այն անձանց որք արդէն թաղած են իրենց ծնողները, և կ'ուզէր խօսիլ այն խորհրդոց նկատմամբ զորս ծնողաց մահուն վիշտը բերած է նոցա ևս մեզ։

Մեր առաջին խորհրդածութեանց մին այն է թէ՝ մեր ծնողաց սիրոյն և խնամոց կէտն իսկ ճանաչած չենք։ Շատերս արդէն ծնողներ եղած ենք և կրնանք այժմ հասկնալ ինչ որ չէինք հասկնար մեր աղայութեան հասակին մէջ, թէ ո՛րչափ մեծ էր մեր ծնողաց սէրը և շնորհիւ այդ սիրոյն ինչ ըրած են նոքա մեզ համար։ Զուարթութեամբ կը կատարէին ծանր աշխատութիւններ, որպէս զի կարող լինէին զմեզ կերակրել, հագուեցունել և դաստիարակել։ Մեր հիւանդութեան միջոցին գիշեր և ցերեկ անձկալից ժամեր կ'անցունէին մեր քով, և կը համբերէին մեր նեղասրտութեան երբ կը սկսէինք ապաքինիլ։ Այժմ կը տեսնենք թէ մինչեւ իսկ այն սեղմումները, զորս նոքա մեր վրայ կը դնէին, մեզ համար բարիք էին։ Երբ տա-

կաւին քալել չսորլած ծնողաց վրայ կը սողոսկէինք դէպի կրակը և մեր փոքր ձեռքերը կ'երկարէինք բռնելու փայլուն հրաշէկ ածուխը և մեր ծնողք զմեզ կրակէն մէկդի կը տանէին, կու լայինք, բայց շատ տարիներ չանցած՝ իմացանք թէ մեր ծնողաց ըրածը մեր օգտին համար էր։ Երբեմն ուրիշ բռնեցող ևս կը փափաքէինք, և երբ մեր ուղածները մեզ չէին տրուեր, ըմբոստ զգացումներ կ'ունենայինք։ Բայց այժմ կը տեսնենք թէ այդ բաները մեզ պիտի վնասէին ֆիզիքայէս կամ բարոյապէս, և կամ պարապ ծախուց պատճառ պիտի լինէին։ Անտարակոյս մեր ծնողք երբեմն կը սխալէին, վասն զի մարդ էին։ Կարելի է որ երբեմն մերժած են մեզ տալ ինչ որ կրնային տալ, կամ զմեզ աճապարանօք պատժած են այնպիսի յանցանաց համար զորս մենք գործած չէինք։ Բայց այսպիսի սխալմունք չեն կրնար մեզ մոռցունել տալ մեր մեծ պարտականութիւնն առ նոսա որք երկար տարիներ անխնայ ջանքեր աշխատած են մեր հանգստութեան և բարեկեանութեան համար։ Մարդ կրնայ երախտագէտ լինել բազմաթիւ անձանց որք օգնած են իրեն, սակայն կրնայ միայն մէկ հայր ունենալ։ Թողութիւն չնորհէ մեզ Աստուած, եթէ ըստ պատշաճի սէր և երախտագիտութիւն չցուցինք մեր հարց որք մեզմէ բաժնուած են։

Այլ ևս ուղղակի բան մը չենք կրնար ընել նոցա, բայց կրնանք աւելի հաւատարիմ դռնուիլ մեր ծնողական պարտականութեանց մէջ, և այս պիտի լինի տեսակ մը փոխարինութիւն։ Մեր զաւակներ մեր հարց թողնենք են որք իրենց երակաց մէջ ունին մեր հարց արիւնը, և թերեւս ապագային պիտի տանին նոցա ընտանեաց անունը։ Բաղումը ի մէջ տեսած են թէ ծեր սիրելի հայրեր ո՛րչափ կը սիրեն իրենց փոքր զաւակները, ո՛րչափ կը հպարտանան տեսնելով նոցա մանկական ձիւքերը, ո՛րչափ շուտ կը ներեն նոցա յանցանքները։ Ուրեմն մեր զաւակաց հատուցանենք ինչ որ կը պարտինք մեր հարց։ Զանաւոր պէս զի ըստ մեր կարի իրագործենք այն բաղձանքները զորս մեր հարց կը տածէին ի մասին իրենց թոռանց։ Ինչ մեծ օրհնութիւն է որ մեր ունեցած այս կրկնակի յարաբերութեամբ կապակցեալ ենք մեզմէ վեր և մեզմէ վար եղող սերնդոց հետ, կրնանք նայիլ միոյն յարգանքով, և միւս սերնդեան անդամոց՝ այնպիսի գործով մը որով անոնց համար յանձն առնուած ամէն զոհողութիւն անոյշ կ'երեւի մեզ։ Նա միայն, որ թէ՛ զաւակ և թէ՛ հայր եղած է, կրնայ զգալ սա խօսքին ամբողջ զօրութիւնը։ «Ինչպէս որ հայր մը կը զթայ էր որդւոցը վրայ, «նշա» և Տէրը կը զթայ իրմէն վախճողներուն վրայ։» Գիտենք թէ ինչ զգացում ունինք առ զաւակ մեր, և այդ մեզ զաւակար մը կու տայ այն յանհուն առաւել մեծ գթութեան վրայ զոր Տէրը ունի առ մեզ։ Կը յիշենք թէ ինչ զգացում կը կրէինք առ հարս մեր, և այդ կ'օգնէ մեզ ըմբռնել այն հպատակութեան և վստահութեան զգացումը զոր պէտք է ունենանք առ միակ կատարեալ Հայրն։

Բայց հօր մը մահը ուրիշ զգացում մը ևս յառաջ կը բերէ, և այն է թէ բուն մեր մահը մօտ կ'երեւի։ Յորչափ մեր հարց կ'ապրին, կ'ունենանք այն զգացումը զոր կ'ունենայ զօրագունդի մը երկրորդ շարքին մէջ դռնուող զինուոր մը։ Մեր առ-

ջիւ կը գտնուի ուրիշ մը որ մահուան հարուածը պիտի ընդունի։ Գիտենք թէ իրապէս մեր հօր կեանքը մեզ համար երաշխաւորութիւն չկրնար լինել, և սակայն մեր յիշած զգացումը յոյժ սովորական և ընտանեայն է։ Բնական է որ մեր հօր կարգը մեզմէ առաջ դայ։ Եւ դեռ նա չինկած՝ մեր գիրքն աստիճան մը ապահով կը թուի։ Խմբագրութեանս հայրը ունէր 4 եղբայր և 5 քոյր, և մեր մայրը ճիշդ նոյնչափ թուով անդամներէ բաղկացեալ ընտանիքի մը կը վերաբերէր։ Այս քսան անձինք աւանդն ալ չափահասութեան տարիքին հասան, և անոնցմէ մին միայն ողջ է այժմ։ Այս քսան անձանց, բաց ի միոյն, ամէնքն ալ ամուսնացած էին, և այժմ միայն երկու անձինք ողջ մնացած են այն 37 երկտասարդներէն որք իրենց չափահասութեան մէջ մտան ներկայ դարուս առաջին երեսնամեկին մէջ։ Մահը մեզմէ վեր եղող սերնդեան հետ իւր գործը գրեթէ աւարտած է, և մեր հետ է այժմ նորա գործը։ Այլ ևս չենք կրնար նկատել զմեզ իբրեւ վերջապահ զօրքեր որք բաղդատապէս աւելի ապահով են կռուոյն վտանգներէն, և մեր շարքերուն մէջ է որ հրացանի գնդակներ ամենէն աւելի կը տեղան և մահուց թիւը մեծագոյնն է։ Մենք զմեզ ծեր չենք կարծեր, սակայն թերեւս աղայք արդէն ծեր մարդիկ և ծեր կ'լինեն կը համարին զմեզ։ Եթէ մեր տարիքը կրկնապատկենք, կը տեսնենք թէ արտադրեալը շատ աւելի պիտի լինի քան 70 տարին որ քիչ բացառութեամբ մարդկային կենաց սահմանն է։ Գիտեցմանն աւելի մօտ է մեզ քան թէ որբանը։ ո՛րչափ աւելի մօտ է չենք գիտեր։ Մեր ձեռքը կ'առնուէր լուսանկար մը, որոյ համար երբեմն մեր բարեկամք կ'ըսէին թէ յոյժ նման էր մեզ. սակայն երբ այժմ հայելոյ մէջ կը նայինք, կը ստիպուինք ընդունիլ թէ այդ լուսանկարը այնչափ չնմանիլ մեզ։ Այդ պատկերը ուղղելու համար պէտք է վերցունել անկէ և րիտասարդական թարմութիւնը, մաղբոռն մէջ պէտք է սպիտակ դնել, և հոգէ յառաջ եկած գիծեր պէտք է քաշուին դիմաց վրայ։

Ուստի, սիրելի եղբարք և քոյրք, երբ կը կայնինք այն մեր սիրելի ծնողաց գերեզմանաց մօտ, որք մեզմէ առնուած են, միտք բերենք որ ծերութիւնը, եթէ տալ կաւին մեր վրայ հասած չէ, դէթ մօտեցած է։ Մեր այս աշխարհի կենաց մեծ մասը մեր ետեւն է։ Ինչ ժամանակէն այլ ևս բաժին պիտի չունենանք աշխարհի ուրախութեանց և ցաւոց մէջ։ Գանի մը քայլ ևս առնուի պիտի տեսնենք թէ այս մահկանացու կենաց սահմանէն անցած ենք և շրջապատեալ՝ ուրիշ աշխարհի մը առարկայիւք։ Բանաստեղծութիւն չէ այս, բայց անողորմելի և անյեղի իրողութիւն։ Պատրաստուինք մահուան համար որ այսպէս շուտ կը մօտենայ։ Այնպէս ապրինք որ երբ մեր զաւակուք մեր բաց գերեզմանաց քով կանգնին, կարող լինին ըսել թէ հաւատարիմ դռնուած էինք մեր ծնողական պարտականութեանց մէջ։ Նոյնպէս մեր բարեկամք և զրացիք կարող լինին վկայել թէ կորուսած են մէկը որոյ մաքուր, պարկեշտ, ջերմեռանդ և քաղցր կեանքը յարատեւ օրհնութիւն եղած էր իրենց։ Ժամանակը կարճ է։ Եթէ տակաւին պատրաստ չենք մեր Աստուծոյն և Գառաւորին առջեւ կայնելու, այլ ևս չյապաղենք

մեր պատրաստութիւնը, եթէ կայ գործ մը գործ կ'ուզենք ընել այլոց մարմնաւոր կամ հոգեւոր օգտին համար մեր այս աշխարհէ մեկնելէ առաջ, այժմ է այդ գործը կատարելու ժամանակը: Մեր հարք մեկնած են եւ մենք շուտով նոցա պիտի հետեւինք: Ինչպէս որ մեր հարց աղայութիւնէն ետքը մենք տղայ եղանք, եւ նոցա յաջորդեցինք չափահաս անձի մը գործնական պարտականութեանց մէջ, նոյնպէս նոցա մահուանէն ետքը մենք պիտի մեռնինք: Չմանաք այս խորհուրդները մեր մտքէն վանել: Մահուան վրայ խորհին հաճելի չէ. եւ պէտք չէ որ անոր վրայ խորհինք երկիւղիւ եւ թախծութեամբ. բայց պարտիմք յիշել թէ մահը կը մօտենայ, եւ պատրաստուիլ անոր համար: Այն անձը միայն, որ պատրաստ եւ արթուն կը կենայ, պիտի լսէ «Ապրիս» խօսքը այն Տէրով չրթունքներէն, որոյ առջեւ պիտի տանի մահը զինք: Սոքա են այն խորհրդոց ումանք որ մեր միտքը կու գան, երբ կը խորհինք այն հարց վրայ որք այլ եւս մեր հետ չեն: Ծնորակալ ենք առ Աստուած անոնց համար, եւ այն բոլոր բարեաց համար դորս նա շնորհեց նոցա: Եւ դուք, որոց ծեր ծնողք տակաւին կը դեգերին յաւիտեան կանութեան եղբրքը, անոնց համար աւելի գործով խնամք տարէք, եւ աւելի փափկութեամբ վերցուցէք ալեգարդ մազերը նոցա ճակատաց վրայէն: Իրենց վերջին աւուրց մէջ են նոքա. ըրէք, ինչ որ կրնաք, որպէս զի ձեր ծնողաց վերջին աւուրք լինին նոցա լաւագոյն օրերը:

ԵՐԿՐԱՆՈՒԶԻՅ ՆՈՐ ԴՊՐՈՅԸ (Մէլքէ)

Շատ ժամանակ անցած չէ յորմէ հետէ երկիրս գաղանիք էր իւր բնակչաց: Աշխարհագիրը համարձակ կը խոստովանէր թէ աշխարհացոյցին վրայ ընդարձակ տեղեր ի սպառ անծանօթ էին իրեն: Աւստրալիոյ ամբաւ կղզին, այնպէս մեծ որ գրեթէ արժան է կոչել ցամաք երկիր, ինչպէս կը կոչեն իսկ ումանք, այցելուած չէր քաղաքակիրթ մարդոյմէ: Ասիոյ մէջ անաղին տարածութեամբ երկիրներ հազիւ ուրեմն կը դանազանուէին ուրոյն անուամբ: Ափրիկէ իսկապէս էր մատնան կնքեալ: Մինչեւ իսկ Ամերիկա հազիւ մէկ սերունդ առաջ տակաւին առիթ կ'ընծայէր երկրախուզից արշաւանաց: Միսիսիպիի արեւմտեան կողմը ընդարձակ երկիր մը կը կոչուէր «Մեծ Ամերիկեան Անապատ»: Համաստիւ, երբ այլ եւ կին մարդիկ որ զիրենք չեն կոչեր ծեր, էին նորահասակ, երկիրս տակաւին կը մնար լի անծանօթ կողմերով: Մենք վախած ենք բոլոր ատոնք շատ մը ուրիշ բաներով մէկտեղ: Միացեալ Նահանգաց աշխարհացոյցը այլ եւս չաբարունակեալ անծանօթ ընդարձակ անապատներ, եւ Մեծ Ամերիկեան Անապատը խոյս տուած է քաղաքակիրթութեան յառաջիմութեան առջեւ: Հին Աշխարհը մի զմիոյ կին յերեւան հանած է իւր գաղտնիքները: Ի վախճան ամենայնի, լուսոյ հեղեղ մը ողողած է նոյն իսկ Խաւար երկրին երեսը: Ափրիկէի բացմամբ, երկրագունտս զառաջինն մարդկային սերնդեան պատմութեան մէջ կը գաղարի ունենալէ իւր խաւար անկեանները: Մարդ հուսկ ուրեմն կը գիտնայ թէ ինչ տեսակ տեղ է երկիրս, եւ յայտ հետէ երկրախոյզին դերն իւրեւ գործ զեւցաղնական, է անկարելի: Անտարակոյս

կան բազում տեղիք որոց վրայով քիչ բան գիտենք բաղդատաբար, բայց կան քիչ տեղեր աշխարհիս որ եւ իցէ մէկ կողմը որոց վրայով ոչինչ գիտենք — բացառութիւն համարելով բեւեռները, եւ մինչեւ անգամ անոնց այնչափ մօտեցած են երկրախոյզը որ ինչ որ կը մնայ է մահաւանդ մեծագործութեան մը փառքը քան ի դերեւ ելած հետաքրքրութեան մը գոհացումը: Այս չէրսել թէ բան մը չէ մնացած հանրութեան ծանօթութեան եւ զբօսանաց համար այն կատարելագոյն հմտութեամբ գործիչ պարտիմք ստանալ հեռաւոր երկրաց վրայ, վասն զի հոս կը գտնուի մեծ դաշտ մը որ ճոխապէս կը վարձատրէ խնամոտ մշակութիւնը. բայց ինչ որ կը մնայ, պարտի լինել ըստման երկարատեւ աշխատութիւնը մահաւանդ քան այս կամ այն մեծ հոգեոյն փայլուն գործը: Սթէյնլի Էվերջինս երկրախուզից այն դպրոցին որում կը պատկանէր Գոլոմպոս: Պարտի ընդունուիլ թէ աշխարհ կորուսած է բան մը իւր շահերուն պատճառաւ: Գողտնեաց հրապոյրը եւ արկածախնդրութեան հաճոյքը կը դադարին երբ այլ եւս չեն գտնուիր անհետ ծովեր՝ նաւարկութեան համար, կամ անկոխ ցամաքներ՝ կոխելու համար: Քիչ մը անհաճոյ է մտածել թէ մենք սպառած ենք անծանօթ երկրաց գաղանիքը, այնպէս որ աշխարհացոյց քարտէս շինողները այլ եւս չունենան պէտք գործածել եւ ոչ մին այն անորոշ բառերէն ընդարձակ տեղեաց որ երբեմն դարձեցին մարդկային հետաքրքրութիւնը եւ բորբոքեցին երեւակայութիւնը: Արդարեւ մարդ կրնայ գրեթէ հակակրօթիւն մը զգալ երկրախուզից դէմ երբ կը հասկընայ թէ որչափ բանաստեղծութիւն ի բաց արտաքսած են նոքա գիտութիւն փոխանակելով անծանօթին տեղը, եւ կրնայ նախանձիլ այն աւելի բարեբախտ սերնդոց որք ապրեցան եւ մեռան վայելելով հաճոյքը շահագիտութեան՝ երկրիս այն մասանց նկատմամբ որք գործնականապէս գրեթէ այնչափ հեռի եւ անորոշ էին որչափ լուսինը: Բարեբախտապէս այս կորուստը չէ անդարմանելի: Աշխարհ մը որոյ ծանօթ է մարդ կատարելապէս, արդարեւ պիտի ըլլար ձանձրալի տեսակէ աշխարհ մը: Բայց երկրախոյզը որ ցուցած են մեզ թէ ինչ է երկրագունտս աշխարհագրութիւնը, երկրիս մակերեսը քերելէ դատ ուրիշ բան չեն ըրած: Գողտնիք փոխանակ նուազելով ոչնչութեան յանդերձ, աւելի եւս ընդարձակած են իսկապէս: Երեւակայութեան ատարելագործ յանգամանակէս: Ապագային մէջ կարելի գիւտից ասպարէզը կ'ընդարձակի երկրագունտէս մինչեւ տիեզերաց ծայրերը: Երկրախուզից նոր դպրոցը ուրախ է որ ստիպուած չէ վաճառել իւր կորովը «Երկրին խաւը» կամ ծովուն ստահանները գտնելու էապէս հասարակ դուրծով: Նորա ուսման առարկայք են բնութեան այն գոգութիւնք որոս հին երկրախոյզը, որչափ եւ սրտեւ, երբեք չտեսաւ, կամ տեսաւ բայց չհասկցաւ: Նա կը վերլուծէ տարբերը, կը քննէ չարմիչ զօրութիւնը, իւր ծառան կ'ընէ զերկարակախութիւն: Երկիր, ծով, օդ, ամէնքն ալ կը հրաւիրեն նորա հետազոտութիւնը, եւ մէկ զիւտը լով կը ծառայէ գրգռելու քննել ուրիշներ եւս: Չքննեալ սահման իւր վառասիրութեան. եւ երեւակայութիւնն ունի անսահման ասպարէզ մտածելու համար թէ ինչ գործեր կարելի է իրեն կատարել:

Հեռաձայնը, ձայնագիրը, երկտրական շարժիչը են նշոյլք, բայց միայն նշոյլք, նորա ասպագայ գործոյն: Այսպէս, կը պատահի որ, մինչ հին երկրախոյզը կ'անհետանայ՝ նոր մը կու գայ յերեւան տեսլարանին վրայ, եւ տիպարը, որոյ վերջին ներկայացուցիչն է Հէնրի Մ. Սթէյնլի, իրեն յաջորդ ունի զոմն յանձին Թհոմաս Է. Էպիսթընի: Էպիսթընի, Թհոմասի եւ Պէլի նման մարդոց հետ պարտիմք անուանել նաեւ հոգեբաններն եւ իմաստասէրները — այնպիսիք որ խորամուկն կ'ըլլան մարդկային հոգեոյ գաղանեաց: Եւսմը, բազմաշխատ եւ շուարեցուցիչ խնդիր, բայց արդարեւ ոչ իւրեք սակաւ շահեկան, կամ հոգի ունեցողներու սակաւ կարեւոր: Միայն աշխարհագրական լայնութիւնը եւ երկայնութիւնը կը գրաւէին հին երկրախոյզին աչքը, բայց երբեք չկրնար գալ այնպիսի ժամանակ երբ նոր երկրախոյզը չափած ըլլայ տիեզերաց բոլոր խորութիւնները:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԷ

ԼՈՆՏՈՆԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Սիրելի Բենիամին,

Կարողութեան վեր գործի ձեռնարկած չըլլալու համար զայլս եւ մասնաւորաբար ի մեզ գրողի համբաւ վայելողներն քննադատելէ միշտ հեռի մնալ կ'աշխատիմ: Այս անգամ սակայն պարտք կը զգամ քանի մը խօսք ընել մեր երկտառարդ հրապարակագրաց ումանց կրօնքի հանդէպ բռնած ընթացքի մասին: Տարակոյս չունիմ թէ դու ալ արդէն դիտած ես սոյնօրինակ անվայել եւ անպատուաբեր ակնարկութիւններն, որք սկսած են երեւիլ մեր թերթերու մէջ: Մեր այլապէս համակրելի գրողներէ ումանք չեն զգուշանար եւ չեն խղճահարիր նախատեղ կրօնքն եւ թեթեւօրէն խօսիլ որբազան նիւթերու վրայ: Օրինակի աղապաւ, օր մը համակրելի հրապարակագիր մը կ'ըսէր, «Կրօնքը ռամկիւն համար է» ուրիշ մէկն ալ, «Կրօնքը պատահանութեան համար է»: Երբորդ գրասէր բարեկամ մ'ալ հանդերձեալ աշխարհի վրայ խօսած ատեն զայն կը կոչէր «անդրլիբրմեան այն աշխարհն, որոյ յուսովն այսքան դարերէ ի վեր կ'որոնին խեղճ միամիտ միաքեր»: Աւելի առաջ երթալ պէտք չէ. այս մի քանի օրինակներ բաւ են միտքս բացատրելու համար. բաւ են սոքա զգաղազարար հաստատելու եւ համոզելու համար թէ մեր ազգի նոր սերնդեան անդամներէ ումանք անհաւատութեան եւ անկրօնութեան հովիւր տունու սկսած են: Ցաւալի՜ հակասութիւն մը արգարեւ, երբ միշտ կը յեղյեղուի հայ եկեղեցւոյ բնութիւնը որպէս եւ հայ լրագրաց շնորհ մէջ թէ մենք կրօնական ազգ մ'ենք: Այս խօսքը, եթէ երբեք նշանակութիւն մը ունի, կը նշանակէ, կարծեմ, թէ մենք Հայերս կը յարգենք կրօնքը եւ կը փարինք կրօնքի իւրեւ ազգային ստացուածքի մը՝ մեր նախահայրերէ ժառանգուած: Այս իմաստիւ իրաւամբ կարծեմ կրնանք պարծիլ յաջո օտարաց: Մեր ազգի վրայ խօսած ատեն մեր քրիստոնէութեան հնութիւնն եւ կամ Հայկական Եկեղեցւոյ բազմամեայ կեանքն յիշել չենք մոռնար երբեք, եւ սակայն նոյն ատեն մեր գրասէր բարեկամներէ ումանք ալ մեծ հաճոյք կը զգան կարծես, նախատեղ մեր Փրկչին արեւամբ ու մեր նախահարց նահատակութեամբ նուիրագործուած կրօնքն, քրիստոնէութիւնն:

«Կրօնքը ուսմանն էլ պատահին համար է» խօսքը քրիստոնեայ աշխարհի եւ մասնաւորաբար քրիստոնեայ Անգղիոյ փորձառութեան չհամապատասխաներ: Իրաւ է թէ պարագայից բերմամբ աղքատն յաճախ հարուստէն աւելի կրօնասէր կրնայ լինել, բայց հակառակն ալ ճշմարիտ է միշտ: Իրաւ է նաեւ թէ զիտուն կրօնասէրներէ աւելի թուով ուսման եւ տղէտ կրօնասէրներ կան: Բայց ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ ամբողջ աշխարհի մէջ, անհաւատք իսկ բացառութիւն չըլլալով, տղէտներու եւ անուսներու թիւն գիտուններու եւ ուսեալներու թիւէն շատ աւելի ստուար չէ: Այդպիսի տրամաբանութիւն մը ինքնին ջուրը կ'իջնայ ուրեմն: Բայց եթէ այդ երկու դասակարգի կրօնասէր եւ անկրօն անդամոց միջեւ համեմատական բաղդատութիւն մը ընկնէ, այն ստեն կը հասնինք մերձաւորագոյն ճշմարտութեան որ անշուշտ մեր ընդդիմադրողներու գործին չգար: Կրօնքը պատահներուն համար է ըսելով երիտասարդներն եւ մանուկներն կրօնքի իրաւասութենէ դուրս հանելու համար աներեւակայելի միամտութիւն պէտք է ունենալ: Տղայոց կիրակնօրեայ դպրոցներն եւ Երիտասարդաց Քրիստոնէական Ընկերակցութիւնք հակառակն կ'ապացուցանեն: Հոս պատահութիւն կ'ունենանամ աչքովս տեսնել քրիստոնեաներ, ջերմեռանդ կրօնասէրներ ամէն հասակէ, ամէն ազգէ եւ ամէն աստիճանէ: Ա. Ո. Անգղիոյ ամենէն նշանաւոր եւ աշխարհահռչակ քաղաքագէտն: Մը. Կլաւտոն հրապարակաւ կրկին եւ կրկին յայտարարած է թէ քրիստոնեայ մը լինելն իրեն մեծ պարծանք կը համարի, եւ իւր կրօնասէր մը, քրիստոնեայ մը լինելն կը յայտնէ ո եւ է տոթիւ, քաջ համարուած լինելով որ՝ եթէ կ'արժէ իրեն համար քրիստոնեայ մը լինել՝ աշխարհի համար ալ կ'արժէ զիտնալ զոյն: Աւատիկ քաջարի եւ քրիստոնէավայել ընթացք մը, զոր պարտիմք իւրացնել եւ մենք՝ եթէ կ'ուզենք ըլլալ արժանաւոր հետեւողք Քրիստոսի: Ինչո՞ւ համար ամէնանք յայտարարել եւ խոստովանիլ մեր բարեկամաց՝ այո՛՝ եւ թշնամեաց՝ ասջեւ թէ մենք քրիստոնեայ ենք: Անգղիական արդի դրականութեան ընթերցողաց ծանօթ են Մը. Կլաւտոնի քրիստոնէական յոգեւածներն եւ կրօնական ուսումնասիրութիւններն, որք ժամանակէ մը ի վեր կ'երեւին առաջնակարգ հանգէմներու մէջ: Եւ այս հանձարեւ քաղաքագէտն ի պահանջէ հարկին Աւետարանի քարոզչի գիրքն իսկ ունենալ պատիւ կը համարի: Եւ սակայն մեր բարեկամներէ ոմանք «Կրօնքը տղէտին համար է» կ'ըսեն: Է՛հ, իրենց կը մնայ ցուցնել մեզ այս քրիստոնեայ «Մեծանուն Մերօնեայ» հաւատարող քաղաք կրկնապատկան անձեր: Կլաւտոն միայն յիշելով կը շատանամ, զի այդ անուն մեզմէ ամենուս ծանօթ է: Կրնայի յիշել նաեւ Ճոն Պրայթի եւ Պաքսթըրի նման բարձրագոյն հոգեւոր, բայց ինչ հարկ աւելի կարեւորութիւն տալ այդպիսի անհիմն խօսքի մը: Անգղիա-րիմեան աշխարհի յոստօն կ'որոշուին եւ զեր խեղճ միամիտ միտքեր զարեւէ ի վեր: Այսպիսի խօսքի մ'ալ հաւատարող համար արդարեւ անսկարադրելի միամտութիւն կը պահանջուի: Երկար բարակ պատճառաբանելու պէտք չեմ տեսներ հոս: Ես կ'ընտրեմ, բարեկամս, այդպիսի երջանիկ տեսող մը որոնուիլ, յուսալից եւ երջանիկ

կեանք մը վարել քան թէ անհաւատից յուսահատական եւ թշուառ կեանքի նախանշիլ: Թէ ներքին եւ հոգեկան ընտ-թիւն եւ ճանաչմունք իսկ գոյութիւն չունենային, ես տակաւին պիտի նախընտրէի «որոշուիլ աշխարհի սրբոց երջանիկ յոստ-վը» քան թէ յարել վայելեալ անհիմն վարդապետութեանց: Դարերու գրողն, աշխարհի վկայութիւնն, սուրբերու երաշխատարութիւնն եւ Սուրբ Մատենի նուիրադործուն ունի այդ ցնորական համարուած հաւատք: Եւ երբ ոմանք դարուս ապականեալ միջոցաւորն ենթակայ՝ զմեզ այդպիսի մեծ յոյսէ մը գրկել կ'ուզեն, պարտին բնականաբար ցոյց տալ մեծագոյն եւ կամ գէթ հաւասար յոյս մը հակառակն ջատագովելու համար: Ճիշդ հիմա միտքս եկաւ ուրիշ քննադատութիւն մ'ալ, զոր թերեւս անտեղի չլինի յիշել անցողաբար: Հայ քրիստոնեայ երիտասարդ մը օր մը ազգին կը նուիրէր բանաստեղծութեանց հաւաքածոյ մը, յորում քաջութիւն եւ անկեղծութիւն ունեցած էր գնել կրօնաբոյր եւ կամ քրիստոնէական մի քանի քերթուածներ: Այս գրքոյկին հեղինակն ալ ստացաւ չեշտակի հարուած մը ազգային գրագետէ մը: Լուսաւորեալ Անգղիան եւ ամբողջ աշխարհ իսկ ցայսօր կը պաշտէ զՄիլտոն, քրիստոնեայ անգղեական բանաստեղծն: Մեր երիտասարդ բանաստեղծ սակայն կը հարուածուէր, զի մէկ երկու տող քրիստոնէական արտայայտութիւններ ունեցած էր իւր բանաստեղծական հաւաքածոյին մէջ: Բայց այս մասին թերեւս գրեմ ուրիշ առթիւ մը:

Աշխարհի մէջ սակայն ամէն բան երկու կողմ ունի ըսուած է: Այսպիսի մտածումներով մինչ սիրտս արեւելու վիճակին մէջ էր, Պոլսէն հայ երիտասարդ բարեկամի մը աստ ժամանեալն նշատակն զուարթ եւ ուրախութիւն հակապատկեր մը կը ներկայացնէր: Մեր ազնիւ բարեկամի համեմատութիւնն չվիրաւորելու համար անունն կը խնայեմ, թէեւ հաւանաբար պիտի հասկընաս ակնարկութիւնս: Աւատիկ ուրախութիւն պարագայ մը: Մեր այս բարեկամ, իւր ազգակցաց շատերէն աւելի բարձր կըրթութեան եւ կարողութեան տէր մէկն, քանի մը օր առաջ Լոնտոնէ անցնելով կ'երթար յետինալուրկ, անդ աստուածաբանութիւն ուսանելու համար: Օտար երկրի մը մէջ հին բարեկամի մը հանդիպել ինքնին ուրախութիւն է անշուշտ, բայց այս այցելութիւն աւելի եւս բերելաւոր էր, զի որպէս ըսի մեր ազնիւ բարեկամն Լոնտոնէ Էտինսուրկ կ'անցնէր հետեւելու համար ուսմանց վսեմագոյնին, այն է աստուածաբանութեան: Միացուր ուրեմն, սիրելի Բենիամին, բարեկամութեանդ իմոյս հետ, որպէս զի մեր բարեկամն այսպէս պատրաստուելով թուրքիս վերագործին՝ մեր սիրեցեալ ազգի սպանացող վտանգի դէմ մարտող ակոյեղաններէն մին լինի, որպէս արդէն են իւր մեծարեցող ազգականներէ շատեր:

Քոյդ
Լոնտոն
5/17 հոկտ. 1890

ՏԻԱՍՈՏ

Աւետարանի մէջ կարդացի քանի մը յոգեւածներ ծխախոտի նկատմամբ եւ խիստ շատ ուրախացայ, զի ծխախոտի խնդիրը կարեւոր խնդիր մ'է: Ես օր գրեթէ բոլոր աշխարհի վրայ: Ընդհանուր մարդկութիւն

նը այսօր գերի եղած է ծխախոտի: Արդէն այս մարդոց քիչերը չեն ծխեր, կանայք եւս ծխել սկսած են ամէն ուրեք: Ուստի, եթէ այս վատ սովորութեան եւ աւելի լաւ է ըսել մոլութեան առջեւ չանուի, ընդհանուր մարդկութեան մեծ վնասներ պիտի տայ: Ծխախոտին համար եղած ծախքը հարկ չկայ հաշուել, ես միայն պիտի յիշեմ ծխելու բարոյական եւ ֆիզիքական վնասները:

Առաջին, բարոյական վնաս: Քանի որ ծխել ընդհանուր է, այսինքն՝ քաղաքացի եւ գիւղացի, հարուստ եւ աղքատ, կըրթեալ եւ անկրթ, աղանալան եւ ուսման, պաշտօնեայ եւ ժողովուրդ ամէնքն ալ կը ծխեն, ուրեմն շատ հաւանական է որ անոնցմէ շատերը կը ծխեն մաքսէն փախցուած ծխախոտ: Եւ որովհետեւ արդիւնած է այդ տեսակ ծխախոտ ծխել, ուստի կը ստիպուին ծխել դադարի: Ոմանք ալ երկու տեսակ ծխախոտ կը դործածեն. այսինքն՝ հրապարակին մէջ կը ծխեն մաքսէն չփախցուած ծխախոտ, եւ տան մէջ՝ փախցուած ծխախոտ, եւ այս ալ ճիշդ գողութեան տեսակ մ'է: «Ան որ կայսրին է՝ կայսրին տուէր»: Կան ոմանք որ երբեմն կը բռնունակն քննիչներէ, եւ նախ ջանք կ'ընեն ցուցնել թէ իրենց քով չգտնուիր փախցուած ծխախոտ: Բայց երբ սուտ խօսելով կարող չեն ըլլալ ազատիլ, կը ջանան քննիչները կաշառելով անցնիլ երթալ: Եւ այս եւս մեղանշական ճամբայ մ'է: Գիտեմ թէ Աւետարանի քարոզիչ պաշտօնեաներէն եւ քրիստոնեաներէն շատերը, երբեմն այս եւ անոնց նման փորձութեանց մէջ կ'իյնան: Ուստի անոնց համար լաւագոյն ճամբան չծխելն է: Բնական է որ դաւանները ծնողաց ի վերեւ յիշեալ մեղանշական ընթացքէն վնասուելով թէ՛ ծխել սկսին եւ թէ՛ նախ իրենց ծնողաց քսակէն ստակ եւ ծխախոտ գողանա՝ եւ ապա սկսին իրենց ծնողաց նման ծուռ ընթացք մը բռնել: Ողջամիտ մարդոց կը թողում որ խորհին եւ դատեն:

Երկրորդ, ֆիզիքական վնաս: Թէեւ ես բժիշկ չեմ, բայց փորձառութեամբս տեսած եմ ծխախոտի վատ ազդեցութիւնը: Ծխախոտը մասնաւոր թուրութիւն եւ թմրութիւն մը կը բերէ ծխողին մտաց վրայ, թէեւ ո՛չ ոգելից ըմպելեաց չափ: Ծխելու նոր սկսողները աւելի կը զգան յիշեալ թմրեցուցիչ ազդեցութիւնը: Դարձեալ ծխախոտը ակոսներուն մեծ վնաս կու տայ, զի երբ մարդիկ կը ծխեն, ծուռին հետ սիկա-րին ծայրը գտնուող կրակի տաքութիւնն ալ կ'երթայ բերանը, եւ կը վնասէ ակոսներուն: Մարդուս շնչառութեան կը վնասէ շատ անգամ: Շատ ծխողներ դժուարաւ կրնան չուսն առնուլ տալ, մասնաւորապէս անոնք որ շատ կը ծխեն, եւ անոնք որ ծեւրանալ սկսած են: Կը ճանչնամ 60 տարեկան ծերունի մը որ կարող չէր հինգ վայրկեանի ճամբայ քալել առանց յոգնելու եւ հեւալու: Փորձառու բժիշկ մը իրեն խրատ տուաւ որ այլ եւս չծխէ: Ծերունին անսալով բժշկի խրատին՝ ի սպաս ձգեց ծխելը, եւ սպրեկցաւ տասն տարի եւս: 68 տարեկան էր երբ 24 ժամու ճամբայ դնաց հետի, բայց ոչ յոգնեցաւ եւ ոչ ալ հեւաց: Այս ծերունին, որ 43 տարեկէ հետէ ծխած էր, իմ սիրելի հայրս էր:

Յօդուածագիրս 20 տարի ծխեց: Ունէր ասողջ կազմութիւն եւ կայտառ դէմք: Բայց երբ պատճառաւ մը սովորականէն ա-

ւելի ծխել սկսեց, 40 օրուան մէջ զգալի
յնասը տեսաւ, այսինքն ակորժակը դոց-
ուեցաւ, սրտի ցաւ եւ սաստիկ հազ ունե-
ցաւ: Երբ բոլորովին հրաժարեցաւ ծխելէ,
ահա 3 տարի անցած է, բայց յիշեալ ցա-
ւերէն եւ ոչ մին կը տեսնուի իւր վրայ:
Շատ ծխողներ տեսած եմ, որ զժգոհ են
իրենց ծխելուն համար եւ կը խօսին ծխե-
լէ յառաջ եկած յնասուց եւ ցաւոց վրայ:
Բայց, երբ խրատ տրուի իրենց որ ձգեն
ծխախոտը, կ'ըսեն, «Ձեռք կրնար ձգել»:
Արդարեւ ծանր եւ մեծ խնդիր մ'է այդ:
Ես ինքս ալ ըսած եմ այդպէս թէ չէի կըր-
նար ձգել, բայց բոլորովին սխալ է այդ
զաղարկարը: Թող ներուի ինձ պատմել
փորձառութիւնս այս մասին, եւ թերեւս
քաջաբերուն անոնք որ ինձ նման «Ձեռք
կրնար ձգել» կ'ըսեն: Մի քանի տարի ա-
ռաջ որոշեցի ձգել ծխելու վատ սովորու-
թիւնը, եւ որովհետեւ այս վախը ունէի
թէ չեմ կրնար ձգել, ուստի կամաց կամաց
պակեցուցի ծխելս մինչեւ ամիս մը, եւ
անկէ ետքը ի սպառ ձգեցի: Սոյն միջոցին
բարեկամներէս մին, որ սիրելի հովիւ մ'էր,
ինձ հիւր եղաւ եւ պահ մը կենալէ ետքը
ըսաւ ինձ, «Ինչո՞ւ չես ծխեր» պատաս-
խանցի, «Ձգած եմ»: Հովիւ բարեկամս
քիչ մը մտածելէ ետքը ըսաւ, «Նորէն պիտի
ծխես, զի բոլոր ծխողները կ'ըսեն թէ չեն
կրնար ձգել»: Ուրիշ ամիս բնաւ չծխեցի,
եւ ծխողներէ ալ գովուեցայ իբրեւ առա-
քինի եւ ժողովալ ոք, բայց ուրիշ ամիսն
ետքը նորէն ծխել սկսեցի: Բայց ձգած մի-
ջոցս մեծ վախ մը բռնեց զիս թէ նորէն
պիտի ծխեմ, երբ խեղճ հովիւը միամտա-
բար ըսաւ ինձ, «Ձեռք կրնար ձգել»:
Երբեք կ'ըսէի մտքիս մէջ թէ պատուելին
գիտէր որ ըսաւ թէ չես կրնար ձգել:
Երկու տարի եւս ծխեցի, բայց ասիէ 3
տարի առաջ ուխտով եւ որոշմամբ ձգեցի
ծխախոտը, այլ եւս չգործածելու պայմա-
նաւ: Բայց բնաւ չնեղուեցայ: Վատ ունա-
կութիւն մ'է, երբ ձգես ի սպառ կը մոռ-
նաս: Պատմութիւն մը ընելով վերջացունեմ
նամակս: Ամերիկայի մէջ երկու մարդիկ
իրենց անձերուն վրայ փորձ ըրին տեսնե-
լու թէ մարդս քանի օր անօթի կրնայ
մնալ: Ասոնց մին 40, եւ միւսը 43 օր
կրցան անօթի մնալ եւ ապրիլ: «Ձեռք կրնար
ձգել» ըսող բարեկամներս, եթէ դուք եւս
40-43 օր ձեր անձերուն վրայ փորձ ընէք,
վստահ եմ թէ պիտի կրնաք ազատիլ այն
անիծեալ մոլութենէն եւ ապրիլ: Կ'աղօթեմ
որ Տէրը ձեզ օգնէ:

Ծղակ
3/15 հոկտ. 1890

ԻՆՍՏԻՏՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԾԵՐՈՒՆԵՐՈՅ ՄԵ ԽՐԱՆՆԵՐԸ
Թղթակից մը մեղ զրկած է երկար ժա-
մանակէ ի վեր իւր քով գտնուած զեղնած
եւ մաշած թուղթ մը որոյ վրայ խոշոր
տառերով գրուած են ծերունւոյ մը հետա-
գայ խօսքերը:

Իմ սիրելի բարեկամներս ու ազգական-
ներս,

Իմ աս անցաւոր կեանքս լեցուած ու
տարիքս առած արեւոր մը կեցած եմ ձեր
առջեւ, կեցած եմ ձեր առջեւ մէկ քա-
րող մը: Նայեցէք ինձի ու խրատ առէք իմ
գէտքէս: ձեր երիտասարդութեան զօրու-
թիւնները պիտի տկարանան. առողջու-
թիւն ու ակորժակ պիտի նուաղին. տանը
պահապանները պիտի դողան. պատուհան-
ներէն նայողները պիտի մթնանան. զօրաւոր

մարդիկները պիտի ծոխն. ու նշենին պի-
տի ծաղիկ. վասն զի մարդ իր յաւիտե-
անական տունը կ'երթայ: Ես աս ցաւա-
լից աշխարհին վրայ իննսուն տարի ապ-
րած եմ, ու աշխարհիս փառքերուն,
ուրախութիւններուն, տրամութիւններուն
փորձը առած եմ. եւ կրնամ համարձակու-
թեամբ Սողոմոնին հետ վկայել թէ ամէնը
ուշադրութիւն ու հոգիի տանջանք է:
Վասն որոյ իմ սիրելիներս, կը խրատեմ ձեզ
որ դուք չխաբուիք աշխարհին ցանկու-
թիւններուն յորելով. հապա միայն ձեր
անմահ հոգիներուն փրկութեանը համար
հոգացէք ու ջանացէք: Կ'առաջնորդեմ ձեզ
Աստուծոյ պատուական խօսքերուն որ միշտ
կարդաք ու հնազանդիք: Քննեցէք ձեր
սիրտերը, ճանչցէք ձեր մեղքերը, ապաշ-
խարհեցէք ու խաչին նայեցէք: Աստուծոյ
Գառնի՝ որ ձեր մեղքերը վերցնէ, բոլոր
սրտով Անոր հաւատացէք: Ինչու որ մեր
փրկութիւնը միայն Անով է: Թախանձա-
նօք Սուրբ Հոգին խնդրեցէք որ պայ ու
չար սիրտերնիդ նորոգէ ու սրբացնէ: Ա-
սոնք են ձեր ամենէն պէտքի բաները. ա-
սոնք են որ ձեզի յաւիտեանս յաւիտենից
երջանկութեան միջոց պիտի ըլլան: Իմ
խրատներս մի՛ մերժէք, քանզի Աստուծոյ
կողմանէ կը խօսիմ իր խօսքերը, եւ եթէ
հնազանդիք թէ՛ աս աշխարհիս մէջ եւ թէ՛
զաւու աշխարհին մէջ երջանիկ պիտի ըլ-
լաք: Բայց թէ որ մերժէք Աստուծոյ խօս-
քերը ու չհնազանդիք, ձեր բաժինը ան
անգն է որուն որդը չմեռնիր ու կրալը
չմարիր: Ո՛հ, ի՛նչ սոսկալի է Ամենակարո-
ղին բարկութեանը տակ իյնալը. ալ դուք
խորհեցէք: Ահա կ'երթամ ես, իմ սիրելի-
ներս, ձեր ծերունի հայրը, զիս պիտի
փնտռէք ու ալ ձեր հետը չեմ. կը խնդրեմ
եւ կ'աղօթեմ որ աս իմ խրատներս ազդեն
ձեր սիրտերուն. ու կը խնդրեմ Տէրովն
որ ձեզ իր երկնային օրհնութիւններով
օրհնէ ու կարողացնէ որ իր ուղածին պէս
ապրիք. եւ իմ հրաժարական ողջոյնս ձեզի
տալով կ'ըսեմ, «Մնաք բարեաւ»:

Ան ինձ որոշեց մահուանըս մէկ օր.
Գիտեմ ես ինչպէս շուտով կու գայ ան.
Անթիւ մարդիկներ ինձմէ զօրաւոր,
Մեռան, թաղուեցան, փոշի ալ դարձան:

Ուստի միշտ ընեմ ես պատրաստութիւն,
Որչափ ժամանակ որ իմ ձեռքս կայ.
Գերեզմանի մէջ աղաշխարհութիւն,
Գործ կամ թողութիւն մէկու մը չկայ:

Մէկ ծառ կը կտրեն, եւ ուր որ ձգուի,
Հիւսիս կամ հարաւ, ալ հոն կը մնայ.
Ասանկ ալ մէկ մարդ երբոր կը մեռնի,
Երկինք կամ դժոխք կ'երթայ կը կենայ:

Մնամ միշտ ձեր բարեկամութեանը
համար փափաքող, Մուսկովի կարապետ
որ է Կապան Մատենցի:

ՆԱՄԱԿ ՄՈՒՇԵ

Հաւատարմիկ գիւղը մի քանի տարի ա-
ռաջ ունէր կաղամակերպեալ եկեղեցի մը եւ
երէց պաշտօնեայ մը. օրէ օր կը դարդանար
եւ զգալապէս կը յառաջադիմէր: Ցաւալի է
ըսել որ Հաւատարմիկ այսօր չունի երէց
պաշտօնեայ մը սո ի չգոյէ երիցանց, զի
իւր նախկին պաշտօնեայն այժմ յԱմերիկա
կը գտնուի: Թէեւ Հաւատարմիկացոյց այժ-
մու պարագաները յոյժ տարբեր են իւր-
եանց երէց ունեցած ժամանակի պարագա-
ներէն, եւ թէեւ չունին հովիւ մը իւր-
եանց ցրուեալ հօտը հովուելու, այսու ա-

մենայնիւ սոքա պահեր են քրիստոնէական
ջերմեռանդութիւն եւ բարոյական յառա-
ջադիմութիւն: Սոյն քրիստոնէական բա-
րի յատկութիւնը դողցես Հաւատարմիկացոյ
հոգւոյն բնական են: Հաւատարմիկի մէջ
կ'աշխատի Պրն. Սարգիս Երէցեան որ քա-
րողութեան եւ վարժապետութեան պաշ-
տօնները միանգամայն կը վարէ:

Մեծ է Հաւատարմիկացոյ թշուառութիւ-
նը, զի աղքատութիւնը իւր դազաթնակէ-
տին հասեր է, եւ ընդ նմին կը տիրէ սոս-
կալի տարափոխիկ ախտ մը, այնպէս զի
հիւանդ չպարունակող տուն չկայ ամբողջ
գիւղին մէջ: Տեղւոյն քարոզչէն եւ այլոցմէ
որչափ կրցայ տեղեկանալ, իւրաքանչիւր
տուն 2-3 հիւանդներ ունի: Քանիներ մե-
ռան, եւ բազում մահու վտանգի մէջ են:
Հաղիւ մին ի սոցանէ կարողացաւ Մուշէ-
բօշիկ մը տանիլ իւր զաւակի վերայ որ էր
առողջ երիտասարդ, բայց այժմ անյոյս վի-
ճակի մէջ է: Այլք կը կնքեն իւրեանց մահ-
կանացուն, կամ երկար առեն դեանա-
խշտեայ կը տառապին առանց բժշկի երես-
տեսներու եւ կամ բուժիչ դարման մը
առնելու, վասն զի բժշկի ֆէլիքս կամ դե-
ղին գինը վճարելու համար ստակ մ'անգամ
չունին: Մէկու մը հիւանդութիւն նոր
սկսած ժամուն եթէ բժշկի օգնութեան
գիւղը գործածելու միջոց ունենային, թե-
րեւս բազումք պիտի ազատէին, եւ ախ-
տին առջեւ եւս պիտի առնուէր: Ո՛չ մի-
այն սոյն միջոցներ գործադրելու կարողու-
թիւն չունին, այլ իւրեանց առ տնին պա-
րագաներ եւս չեն օգներ հիւանդութիւնը
մեղմացունելու եւ ընդհակառակն զայն կը
սաստկացունեն: Ամէն օր առած լուրերէս
կը հասկնամ թէ ախտը տալաւ կը սաստկա-
նայ: Ահ, սոքա աշխարհէս մեկուսացեալ
սարի մը զաղաթան մօտ կ'ապրին խեղճ եւ
անօգնական, այցելուներէ ալ զրկ: Ոմանք
միայն յայնժամ օգնող կ'ունենան երբ ան-
կենդան մարմնոյն թաղում հարկ լինի: Նո-
ցա քարոզիչ շատ օգնութիւններ կ'ընէ.
բայց ի՞նչ կրնայ ընել նա ամբողջ գիւղի
մը: Թող բարեհալը ընթերցողք իւրեանց
յարմար դատածին պէս աղօթիք, նպաստ-
իւր կամ ուրիշ կերպիւ օգնութիւն ընեն
այս թշուառաց: Տէրը վերէն իւր բուժիչ
զօրութիւնը ի գործ գնէ հոգեւորապէս եւ
մարմնաւորապէս բուժելու զխեղճ Հաւատ-
արմիկին:

Մուշ
3/15 նոյ. 1890

Մ. ՅԱՊԱՌ ՄԻՋՈՅԵԱՆ
Մշտ Բարեհալ

Միաբանական աղօթքի ամսօրեայ ժողո-
վը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ եր-
կուշաբթի օր, զեկտ. 1 (ըստ Լատ.), Պայտլը
Հառուի մատրան մէջ, ժամը 7 յին, ըստ
Թուրքաց:

Բոլոր եղբարք եւ քոյրք կը հրաւիրուին
ներկայ գտնուիլ սոյն հոգեւոր պաշտամանս:

Ի դեմայ պաշտօնէից Ժողովոյն
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ՔԵՐՈՎԱԿԵԱՆ

Կ. պոլսոյ Երիտ. Քրիստ. Ընկերակցու-
թեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունե-
նայ վաղը Պայտլը Հառուի մատրան մէջ,
ժամը 8 յին, ըստ Թուրքաց:

Այս տարի կաղմեալ Գործադիր Ժողովոյ
մէջ Ստեփան էֆ. Գալուստեան Ընկերակ-
ցութեան պաշտօնական ատենադպիր ընտ-
րուած է, հետեւապէս այսուհետեւ Ընկե-
րակցութեան վերաբերեալ ամենայն գրու-
թիւնք չնորհիւ Պայտլը Հառուի յիշեալ է-
ֆէնտին հասցէին պարտին ուղղուիլ:

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Նոյ. 17 ըստ Յուն. և Նոյ. 29 ըստ Լատ., 1890

ՄԱՆ ՀՈՒՆՏԱՅԻ ՔԱԳԱՌՈՒՆ

Վերջին Գ., թագաւոր Հոլանտայի, մեռաւ կիրակի առաւօտ, եւ իւր մահուամբ Օրանժեան գերդաստանը այլ եւս արուանդամ չունենար: Հանգուցեալը 1817ին ծնած լինելով Ներոպայի վեհապետաց երկրորդին էր: Վերջին Գ. ի դահ բազմեցաւ 1849 տարւոյ մարտ ամսոյն մէջ, եւ իւր թագաւորութիւնը շարունակեց դրեթէ 42 տարի, բայց Վերթորիա թագուհին, Գրանձ Եղէֆ կայսրը եւ Էմմաթ, Սաքս-Բոպուրկ կոթայի Մեծ դուքսը, իրմէ աւելի երկար ժամանակ իշխանութիւն վարած են: Վերջին թագաւոր երկրորդ ամուսնացած էր իւր առաջին կնոջմէն ունեցած երկու որդիները, Վերջին Գ. Ալեքսանդր, երկուքն ալ մինչեւ չափահասութեան տարիքին հասան, բայց անոնցմէ մին մեռաւ 1879ին, եւ միւսը՝ 1884ին: Թագաւորին միակ ողջ զաւակն է Վերջինիս իշխանուհին, դուստր իւր երկրորդ կնոջ, որ ծնած է 1880 զոտոսի մէջ: Ըստ Հոլանտայի սահմանադրութեան, արքայական գերդաստանին աւրու անդամը միայն կրնային դահուն ժառանգ լինել, բայց 1886ին խորհրդարանը վերաճնեց սահմանադրութիւնը եւ Վերջինիս իշխանուհին հռչակեց ժառանգ իւր հօր դահուն:

Իշխանուհին անչափահասութեան միջոցին էմմա թագուհին պիտի վարէ ինամակալուհւոյ պաշտօնը: Թագուհին իւր ամուսնոյն մահուանէն միայն երեք օր առաջ երդում քաւ իբրեւ ինամակալուհի երկրին գործերը վարելու համար թագաւորին հիւանդութեան միջոցին: Իւր հիւանդ ամուսնոյն անկողինը քովէն մայրաքաղաք եկաւ մասնաւոր կառախմբով մը, եւ երբ պալատ կ'երթար, փողոցները խոնկալ էին մարդոց բազմութեամբ որք յարգանքով շրջանցին զինքը, բայց ըստ իւր ծանուցեալ բաղձանաց «կեցցէ» չաղաղակեցին: Խորհրդարանի երկու ժողովները, զիւսանալիական մարմնոյն եւ պետական խորհրդոյ անդամները ժողոված էին, որոց առջեւ Թագուհին օրինական երդումն քաւ եւ յուղեալ ձայնիւ աւելցուց, «Աստուած օգնէ ինձ հաւատարիմ մնալ»: Յետոյ միացեալ ժողովոց նախագահը ուղերձ մը քաւ Էմմա թագուհւոյն ըսելով թէ՛ ամբողջ ժողովուրդը կը սիրէր զնա այն առաքինութեանց համար զորս նա ունէր իբրեւ ամուսին, մայր եւ թագուհի, եւ չնորհալիւ եղաւ Ն. Վեհափառութեան որ ընդունեց ազգին ներկայացուցչաց միաձայն խնդրանք իրեն յանձնած պաշտօնը: Յետոյ Թագուհին առանձնացաւ եւ նոյն երեկոյն հրովարտակ մը հանեց յորում կը խոստանար թագաւորին օրինակին հետեւիլ եւ վստահութիւն կը յայտնէր թէ իւր հաւատարիմ հպատակը իրեն ձեռնառու պիտի լինէին: Հրովարտակը կը վերջանար սա խօսքով. «Աստուած մեզմէ թագաւորին ցաւերը եւ զնեթհրկանտ իւր սուրբ պաշտպանութեան ներքեւ առնու»:»

Վերջին թագաւոր կը վերաբերէր Օրանժեան Վերջին իշխանի սերնդեան որ ընդհանրապէս Լուսն Վերջին կը կոչուէր եւ որ ժ.Ձ. դարուն մէջ պատերազմի առաջնորդեց զՀոլանտացի ընդդէմ Սպանիացւոց: Հոլանտան Սպանիոյ բռնէն ազատելու համար, եւ 1584ին դաւով սպան-

նուեցաւ: Վերջինի յաջորդեց իւր որդին, Մորիս իշխանը, որ արդի ժամանակաց մեծագոյն զօրավարներէն մին եղաւ եւ յառաջ տարաւ պատերազմն ընդ Սպանիոյ: 1648ին Սպանիա ճանաչեց Հոլանտայի անկախութիւնը, եւ Օրանժեան գերդաստանը ընդհանրապէս մնաց ի դուրս պետութեան մինչեւ նախորդեան պատերազմաց ժամանակները՝ առանց թագաւոր տնտեսին: Այս գերդաստանին առանց թագաւոր տնտեսի իշխող եօթն վեհապետաց հինգը Վերջին Գ. անունը կը կրէին: Երրորդ Վերջինը Անգղիոյ թագաւոր եղաւ 1688ին: Նախորդէն Գաղիոյ հետ միացուց զՀոլանտա, եւ նորա անկմանէն ետքը Հոլանտա միապետական երկիր մը եղաւ ընդ իշխանութեամբ Վերջին Ա. ուր էր հանգուցեալ Վերջին Գ. մեծ հայրը: Վերջին Ա. հրաժարեցաւ եւ դահ թողուց իւր որդւոյն, Վերջին Բ. ի, եւ 1849ին այս վերջնոյն մահուանէն ետքը սկսաւ հանգուցեալ Վերջին Գ. ի իշխանութիւնը: Այս թագաւորին իշխանութեան միջոցին երկիրը հանգարտ էր եւ ներքնապէս կը բարգաւաճէր, եւ Վերջին միշտ կը ջանար ժողովրդեան արոց բերթ թեթեւցունել:

Երբ ծանուցուեցաւ մահն Հոլանտայի թագաւորին որ էր նաեւ Մեծ դուքս Լուքսեմպուրկի, այս դքսութեան նախարարական խորհուրդը Մեծ դուքս հռչակեց Վերջին Գ. ի յաջորդը, Նասաուի Ատոլֆ դուքսը: Նոր Մեծ դուքսն եւս ծնած է 1817ին եւ միայն քանի մը ամիս փոքր է իւր նախորդէն: Ունի դրեթէ 40 տարեկան որդի մը որ տակաւին ամուսնացած չէ: Նասաուի գերդաստանը երկու ճիւղերու բաժնուեցաւ ժ.Գ. դարուն մէջ: 1255ին Հարուան Հանրի կոմսին երկու որդիք բաժնեցին իրենց հօր ժառանգութիւնը եւ ուրոյն դքսութիւններ հաստատեցին: Լուքսեմպուրկի նոր Մեծ դուքսը այս եղբարց երիցագոյնէն սերած է, եւ Հոլանտայի հանգուցեալ թագաւորը կը վերաբերէր կրտսեր եղբոր սերնդեան որ յետոյ կոչուեցաւ Նասաու Օրանժեան գերդաստան, կամ միայն Օրանժեան գերդաստան: Նասաուի դուքսը 1866ին Աւստրիացւոց կողմը բռնեց, եւ իւր այս ընթացիկ ի պատիւ իւր դքսութիւնը առնուեցաւ իրմէ եւ Բրուսելոյ կըցուեցաւ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իռլանտական կուսակցութեան պետ Մր. Փարնելի յարարելութիւնը իւր բարեկամաց միոյն Մր. Օ'Շէի կնոջ հետ ազաւցուցուած են, եւ իւր յանցաւոր լինելն այնչափ յայտնի է որ ջանք չընէր ուրաշնալու իւր վրայ եղած ամբաստանութիւնները: Տեսնենք թէ Մր. Փարնել տակաւին պիտի մնայ իբրեւ պետ իւր կուսակցութեան թէ ոչ: Անգղիոյ կարողագոյն զիւսանալիական միոյն Սըր Չարլզ Տիլքի նմանօրինակ յանցանաց պատճառաւ քաղաքական կեանքէ քաշուիլը ցոյց կուտայ թէ ինչ կերպիւ կը նկատուին այսպիսի մեղքեր յԱնգլիոյ: Ըստ անգլիական լրագրաց Մր. Փարնել իւր զիրքէն հրաժարելու տրամադրութիւն ցոյց չէր տար, բայց հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Իռլանտայի երեսփոխանը եւ Մր. Կլաութոնի կուսակցը փախաք յայտնած են որ Մր. Փարնել քաղաքական կեանքէ հրաժարի, եւ թէ Մր. Փարնել ի մօտոյ պիտի քաշուի հանրային

գործերէ: Անշուշտ իռլանտական դատին արգարացի լինելն կամ չլինելն ու եւ վերաբերութիւնն չունէր Մր. Փարնելի նկարագրին հետ, բայց այն աշխարհավարութիւնը, զոր կը ջատագովէ յայտնապէս անբարոյական անձ մը, եռանդուն ընդունելութիւն չէր կրնար գտնել Անգլիոյ կամ Ամերիկայի մէջ:

—Տիլքին Ռոզպէրի, Անգլիոյ նախկին Արտաքին գործոց նախարարներէն Լորտ Ռոզպէրիի կինը եւ Պարոն Մէյքը տը Ռոզպիի դուստրը, մեռաւ անցեալ չաբթու թողով երկու որդի եւ երկու դուստր: Հանգուցեալը իւր ամուսնութեան ժամանակ 2,000,000 անգլ. ոսկւոյ օժիտ մը բերած էր իւր ամուսնոյն:

—Զօր. Պուլթ, Փրկութեան Բանակին պետը, վերջերս հրատարակած է «Ի խաւարակուսն Անգլիոյ» անուամբ գիրք մը, յորում կ'ըսէ որ եթէ 1,000,000 անգլ. ոսկւոյ գումար մը դրուի իւր տրամադրութեան ներքեւ, կրնայ միջոցներ գտնել աղքատագոյն դասուց տառապանքները սիրփելու համար: Թագուհին համակրութիւն յայտնած է ի մասին Զօր. Պուլթի ձեռնարկութեան, եւ բաւական թուով աղքեցիկ անձինք եւս այդ ծրագրին նկատմամբ իրենց ունեցած վստահութիւնը յայտնած են: Զօր. Պուլթ կը յուսայ որ եթէ իւր ծրագիրը դործագործուի, «ասկէ 20 տարի ետքը երկրին մէջ պիտի չգտնուի առողջակազմ մարդ մը որ դործ փնտռէ եւ չգտնէ»:»

—Լոնտոնի դրամական տոգնապը ծանրապէս ազդեց Պերլինի եւ Վերջինայի սակարանաց վրայ, բայց այժմ իրաց վիճակը մեծապէս բարւոքած է: Այս տաքնապին պատճառ եղան Պերլինի եղբարց մեծ դրամատան անխոհմտութիւնը շահագրկութիւնները Հարաւային Ամերիկայի եւ մասնաւորաբար Արժանթին հանրապետութեան մէջ, եւ Անգլիական Դրամատան ամբողջ վարկը հազիւ բաւական եղաւ աղետին առջեւն առնելու որ բազմաց սնանկութեան պատճառ պիտի լինէր:

—Վերթորիա իշխանուհին, Գերմանիոյ կայսեր երկրորդ քոյրը, Նոյ. 19ին ամուսնացաւ Շառլմպուրկ Լիւիսիի Ատոլֆուս իշխանին հետ: Շառլմպուրկ Լիւիսի գերմանական պետութեանց փոքրագոյնն է, եւ միայն 37,000 բնակիչ ունի, եւ Ատոլֆուս իշխան դքսութեան գահաժառանգ իշխանին կրտսեր եղբայրն է: Սակայն Ատոլֆուս Կայսեր անձնական բարեկամաց մին է: Եւ կ'ըսուի թէ զեղեցիկ եւ իշխանական երեւոյթ մը ունի: Վերթորիա իշխանուհին Յունաստանի գահաժառանգ իշխանին կին Սոփիա իշխանուհիէն տարիքով մեծ է, եւ այս այն իշխանուհին է, որոյ ծնողքը համարու էին իւր ամուսնութեան Պուլկարիոյ նախկին իշխան Ալեքսանդրի հետ, բայց Պուլկարը իշխան արդեւ եղաւ:

—Բազմաթիւ օտարազդի բժիշկը Պերլին կը գիմեն ուռանել հիւժախտը դարմանելու նոր եղանակը Շարլթ մը առաջ 2,000 բժիշկներ եկած էին եւ այս թիւը օր ըստ օրէ կ'աճէր: Կ'ըսուի թէ Տր. Բոլս ուրիշ բժիշկներու պիտի թողու հիւժախտի մասին փորձերը յառաջ տանիլ, եւ ինք պիտի աշխատի դարման մը գտնել տարափոխիկ հիւանդութեանց համար, որպիսիք են կեղծամաշկութիւնը, կարմրախտ, հարսանիք եւ ժանտախտ: Որովհետեւ այս մեծանուն բժիշկը տակաւին միայն 47 տարեկան է, կը յուսացուի թէ կարող պիտի լինի զեւերկար տարիներ շարունակել իւր հետազո-

տուրքները: Թէ այս հետազոտութեանց համար որչափ աշխատութիւն պէտք է, կը ցուցուի սա իրողութեամբ որ Տր. Քոխ հիւժախտի միկրոքը գտնուէն ութը տարի հտը միայն կատարելագործեց այդ ախտին դարմանը, եւ դարմանին յարգը դեռ փորձով պիտի ստուգուի: Հիւժախտաւորը գտնագործող կը գիմեն ի Պերլին եւ իրենց կեանքը վտանգի տակ կը դնեն այս զմեզակ կղանակին մէջ ճամբորդութիւն ընելով: Պատրաստ դեղը բոլոր հիւանդաց համար բաւական չլինելէն զատ՝ Տր. Քոխ չկրաչխաւորեր թէ կարող է բուժել զնոսա որոց հիւանդութիւնը շատ յառաջ գացած է: Վիէնայի բժիշկներէն Տր. Ուլման, որ ամիսներ անցուցած է Մ. Փասթէռի եւ Տր. Քոխի աշխատանքներուն մէջ, կ'ըսէ թէ ամբողջ տարի մը պէտք է ուղիղ զաղափար մը կազմելու համար ի մասին հիւժախտի բուժելութեան, եւ բժշկական ուրիշ բարձր հիւլինակութիւնը նմանօրինակ զգուշաւորութեամբ մը կը խօսին:

—Իրոք. էլիբը, որ ամերիկեան Մերա-կոյտին կողմէ զրկուած էր քննելու ծովա-հորթի որսորդներու վիճակը, կը տեղեկագրէ թէ ծովահորթը գրեթէ ջնջուած են եւ եթէ անմիջական միջոցներ ձեռք չառնուին զայնս պաշտպանելու՝ բոլորովին անհետ պիտի լինին: Իրոք. էլիբը կը թախանձէ որ Միացեալ Նահանգաց կառավարութիւնը Անգլիոյ հետ միասնայ այդ անասունները պաշտպանելու կերպ մը գտնելու համար:

—Իտալական բնորոշեանց վերջնական արդիւնքը դեռ ծանուցուած չէ, սակայն սաչափն որոշ է թէ յառաջիկայ Խորհրդարանին մէջ նախարարական մեծամասնութիւն պիտի կազմեն: 508 բնորոշեանց 496ին արդիւնքը յայտնի է: 440 նախարարականը բնորոշուած են: Ընտրութեանց կատարուելէն առաջ բաւական յուզում յառաջ եկաւ երբ ծանուցուեցաւ թէ Մ. Չէրնուչի 100,000 ֆրանքի փոխանակագիր մը զրկած էր՝ բնորոշեանց մէջ ի նպաստ Արմատականաց փաստին գործածուելու համար: Մ. Չէրնուչի, թէեւ ծննդեամբ իտալացի, դադիական հպատակ եղած է, վասն զի չուղեր միապետական կառավարութեան մը ներքեւ ապրիլ: Իւր ըրած նուէրէն զատ գրած է նաեւ նամակ մը յորում կ'ըսէ, «Ես համամիտ եմ բոլոր այն իտալացեաց որք զգուշուած են Երրեակ Դաշնակցութենէն: Կեցցէ՛ իտալիա: Կեցցէ՛ Դադիա:» Հաւանականապէս դադիական ոսկւոյ գործածութեան լուրը կառավարական ընտրելիաց համար աւելի նպաստաւոր եղաւ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աւելիք կը տեղականանք թէ Հայոց Եկեղեցական Համագումար ժողովը իւր երեք-չարթի աւուր նստին մէջ վաւերացուցած է այն դրութիւնը զոր մասնաւոր յանձնա-ժողով մը պատրաստած էր ի պատասխանի Բ. Դրան ի Պատրիարքարան յղած պաշտո-նադրոյն, եւ որոշած է որ այս պատասխա-նադիրը զալիք գործադիր մարմնոյն միջոցաւ ներկայացուի Բ. Դրան:

—Շարաթ օր տեղի ունեցաւ երկրորդ գա-տաւարութիւնն սերասացի Համբարձումի որ ամբաստանուած էր թէ կը վերաբերէր հայ խողարարաց խմբին: Հինգ վկայից ի-րենց վկայութիւնը տալէն ետքը, ամբաս-տանեալը յայտարարեց թէ այդ վկայից բո-

լորն ալ անձնական ատելութենէ չարժեալ էին, վասն զի ինք չէր հաւանած նոցա ինչ ինչ անվայել առաջարկութեանց: Փաստարանը խնդրեց իւր պաշտպանելոյն անպարտ արձակումը, բայց դատարանը յանցաւոր վճռեց զՀամբարձում եւ դատա-պարտեց 5 տարուան բերդարգելութեան:

Նոյն պատժոյն դատապարտուեցան երեք-չարթի օր Աբրահամ, Մելքոն եւ Համբարձում որք ամբաստանուած էին թէ պատ-րաստած էին տոմսակներ որոց վաճառու-մէն յառաջ եկած հասուծիւ Հայեր պիտի զրկուէին ի Փարս յաղափոխականապա-տակաց համար: Համբարձում տակաւին ձերբակալուած չէ եւ դատապարտուեցաւ ի բացակայութեան:

—Անցեալ հինգչարթի Տոյթորը, Խորա-սանձեան, Ֆէյզի փաշա, Նաիմ պէյ եւ Տիւրքի Պերլին ուղեւորեցան ուսանելու համար Տր. Քոխի նոր դարմանը ընդդէմ հիւժախտի, եւ յայնմհետէ վեհ. Սուլթանը հրամայած է որ երկու ուրիշ բժիշկներ, Հիւսէյն Խալիլ պէյ եւ Իզզէթ պէյ, Պերլին երթան եւ յիշեալ բժշկաց ընկերանան: Այս պատուիրակութեան ծախքերը պիտի հոգացուին վեհ. Սուլթանի անձնական գանձէն:

—Չարեւիչը եւ իւր եղբայր Մեծ դուքս Կիորկէյ եւ Յունաստանի գահաժառանգ Եորկիոս իշխանը շարաթ օր հասան ի Դա-հիլէ եւ կայարանին մէջ ընդունուեցան Խորվիկ կողմանէ:

—Թէթ կը ծանուցանէ թէ կայսերական թիկնապահ Նէճիպ փաշա մենաշնորհ խնդ-րած է երկաթուղի մը շինելու որ պիտի սկսի Մուստանայի եւ Կէմէլիկի մէջտեղ եղող կէտէ մը, եւ պիտի երկարի մինչեւ Իսկէնդերուհի ծոցը՝ եւ անտի պիտի եր-թայ մինչեւ Պաղատ Տիարպէրի ճամ-բով: Խնդրարկուին կ'աջակցի պըճիացի հարուստ գրամատեարց խմբակ մը:

Մ. Քոթար, որ մենաշնորհ խնդրած էր Սամսոնէ ի Սեբաստիա երկաթուղի մը շի-նելու եւ որ ոռոտական կառավարութեան յանձնած մէկ պաշտօնով Մէրվ գացած էր, մայրաքաղաքը վերադարձաւ շարաթ օր:

—Ըստ վերջնագոյն լրոց, Սէլանիկի հիւ-սիսային կողմը պատահած երկաթուղոյ արկածին պատճառաւ սպաննալ զինուորաց թիւը 44ի կը հասնի եւ վերաւորելոց թիւը՝ առաւել քան 30ի: Յանձնաժողով մը կազ-մուած է որպէս զի քննէ թէ որո՞ւ կը վե-րաբերի արկածին պատասխանատուութիւ-նը, եւ եթէ բռնաւոր է՝ հատուցում պա-հանջէ երկաթուղոյ ընկերութենէն:

—Ագրիանուպոլսոյ կայարանէն մինչեւ ի քաղաք Բրաճէյ մը շինելու համար Մ. Թուքայի մատուցած ծրագիրը Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան կողմէ քննուած լինելով յանձնուած է Բ. Դրան:

—Յանձնաժողով մը կազմուած է ընդ նախագահութեամբ Սիւրէյա փաշայի՝ որ-պէս զի քննէ ծխախոտի Բէժիի առաջար-կած ինչ ինչ բարեփոխումները: Բէժին կը փափաքի որ ծխախոտ մշակուի այն նա-հանգաց մէջ միայն որք լաւագոյն տեսակ ծխախոտ կ'արտադրեն: Այս փոփոխու-թեամբ Բէժին այլ եւս պիտի չհարկադ-րուի գնել այնչափ քանակութեամբ ծխա-խոտ զոր ո՛չ Թուքիոյ եւ ո՛չ օտար երկ-րաց մէջ կրնայ սպառել, եւ սպառողք պի-տի օգտին լաւագոյն տեսակ ծխախոտ ու-նենալով: Բէժիի ներկայացուցիչը կ'ըսեն թէ այս փոփոխութեամբ հասութից առա-ւելութիւն մը յառաջ պիտի գայ, եւ պիտի աւելնայ Բէժիի շահուց մէջ Կառավա-

րութեան ունեցած բաժինը: Կը յուսանք թէ այս փոփոխութիւնը ի գործ պիտի դրուի, եւ կանխաւ կը շնորհաւորենք այն նահանգաց բնակիչները որք ազատ պիտի լինին այդ անօգուտ բոյսը մշակելու փոր-ձութենէն:

—Հայտար փաշայի երկաթուղոյնց բնիկ-րութիւնը աղերսադիր մը մատուցած էր Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան՝ երկաթուղոյ գիծը մինչեւ Իսկիւտար եր-կարելու համար: Այս աղերսագիր վեհ. Սուլթանի հաղորդուած էր, եւ Նորին վե-հափառութիւն Իւսթիլ մը շնորհած է ըն-կերութեան խնդրած արտօնութիւնը:

—Կայսերական հրամանաւ Մովային նա-խարարութիւնը ի մօտոյ վեհ. Սուլթանի համար անձնական զբօսանաւու մը շինու-թիւնը պիտի յանձնարարէ յԱնգլիա, եւ նաւային սպայ մը պիտի հսկէ նորա շի-նութեան: Այս զբօսանաւը ամէն զարդա-րանքներէ եւ կազմածներէ զատ պիտի ու-նենայ նաեւ թնդանօթներ եւ ծովաւաճակի-ր նաւակներ: Ամբողջ ծախքը կը հաշուուի 30,000 ոսկի:

—Շարթուանս միջոցին մայրաքաղաքիս եւ շրջակայից մէջ հարաւային սաստիկ հո-վիւր ունեցանք: Այս պատճառաւ շողեմա-ւեր արգելուեցան իրենց ուղեւորութիւնը կատարելէ, եւ ծանուցուեցաւ թէ մէկ օր-ուան մէջ մինչեւ 25 շողեմաւեր խտրախ-նեւած էին Տարտանէլի տաշիւ՝ սպանելով տեղի նպաստաւոր եղանակի: Բազմաթիւ շողեմաւեր եւս հարկադրուեցան սպանել վերին Վոսիփորի մէջ:

—Ատանայի մէջ եւս հետախտ երեւան ելած է, եւ վասն որոյ առողջապահական վարչութիւնը բարաբէնայի սահմանը ըն-դարձակած է մինչեւ Անամուր որ կը գտնուի ընդ մէջ Սէլէֆքէի եւ Ատալիոյ: Դանի մը շարաթ առաջ ծանուցուեցաւ թէ հետախտէ մահեր սպառնաւ ինչ Ատալիոյ մէջ, բայց հաւանականաբար այդ լուր սպադարական սխալի մը արդիւնք էր, եւ փոխանակ Անտիօքի (Անթաքիա) Ատալիա գրուած էր: Անցեալ շարթուան 6 աւուրոց մէջ 27 մահեր պատահած են յԱնթաքի եւ 3 մահեր՝ ի Պիրէճիք, 4 մահ՝ յԱնտիօք, 14 ի Քիլիս, 8 ի Մարաշ, 2 յԱտանա, 72 ի Հուսն: Իսկ ի Հալէպ ուեւէ մահ պատահած չէ: Ժողովաւ Դէլ Օթէլէ լրագիրը կը հաշուէ թէ հետախտէ 4,170 մահեր պատահած են ի Հիճազ ուրիշ այժմ համահարակը անհե-տացած է:

—Հէթէֆ կը գրէ թէ Բաղաքապետու-թիւնը 100,000 ոսկւոյ փոխառութիւն մը պիտի կնքէ առողջապահական նպատակաց համար: Այս դուրմարին 60,000 ոսկին պիտի գործածուի Դասրմ փաշայի կոյանոցը ծած-կելու, եւ 40,000 ոսկին մայրաքաղաքէն դուրս սպանդանոցներ կառուցանելու համար:

—Թուրք թերթեր կը ծանուցանեն թէ գերմանական հպատակ մը, Մ. Քոխ, կայ-սերական Իւսթիլ մը արտօնութիւն ստա-ցած է կենդանաբանական պարտէզ մը հաստատել Կ. պոլսոյ մօտ Քիւլէիք Զիֆթ-լիքի մէջ: Հանրօգուտ շինութեանց նախա-րարութեան մէջ պիտի կարգադրուին պայմաններն այս արտօնութեան որ միայն կարճ պայմանաժամի մը համար է:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ

Նոյեմբեր 29/17, 1890

Գոնստիտէ	49 23	Բուժ. Երկ. բաժին 77
Պարտուց յարգարման Թաղթադրամ (Թաւֆէլէ Ի Տիւլուս Գոյմէսի) 43		Թահլիլաթ Ե Ե 77 36
ԴՐԱՄՔ, օսմ. իւրան 100է		
Մէճիտիլէ	407 36	Բուսիոյ բող 91 40
Մէթալիք	400	Նաւուէն 86 35
Պէշիք	402 20	Գրեմից 51 40
Ալթըլըք	402 30	Անդ. իւրա 109 25
Մանէթ Թաղթարմ. 7 88		

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՊՈՐ ՊՈՅԱՆԱՆ

Ֆինանսըր Եօգուլը, Ամերիգան խան